

ŠENTVID, STIČNA IN IVANČNA GORICA — ZGODOVINA NASELBINSKIH OBLIK

JELKA PIRKOVIČ-KOCBEK

Ko se lotevamo analize naselbinskih oblik območja Šentvida, Stične in Ivančne gorice, ne moremo mimo dejstva, da je bil ta prostor močno naseljen že v prazgodovini. Še več, znamenito virsko mesto¹ je bilo največja halštatska naselbina na ozemlju današnje Slovenije. Stane Gabrovec² je izračunal, naj bi halštatska naselbina, v strokovni literaturi znana pod imenom Stična, v času svojega največjega razcveta, to je v 6. stoletju pr. n. št., štela okrog 1400 prebivalcev. Poleg največjega gradišča je v okolici še nekaj halštatskih naselbinskih točk. To so Gradišče nad Petrušnjo vasjo, Sv. Rok pri Šentvidu in Venceljev hrib pri Radohovi vasi. Seveda arheologi ne morejo natančno dokazati, kakšen odnos naj bi vladal med posamičnimi naselbinami, oziroma kakšne vloge so imele. Domnevajo le, da je gradišče pri vasi Vir imelo značaj močno utrjene knežje naselbine, ki je, podobno kot druga velika gradišča na Dolenjskem (Magdalenska gora, Mokronog, Šmarjeta, Novo mesto, Podzemelj), obvladovalo ravninsko zaledje pod seboj... »in v teh ravninskih kotlinah bi skoraj smeli videti posest in vplivno območje posameznega halštatskega kneza.«³

Že lokacija velikih halštatskih gradišč dolenjske skupine govori o tem, kako so bile v prazgodovini usmerjene prometne poti: vsekakor tako, da so povezovale glavne naselbinske točke. Torej je bila že v tem času načrtana najpomembnejša daljinska zveza v smeri vzhod-zahod in to približno po trasi, ki jo je kasneje prevzela rimska državna cesta Emona—Praetorium Latobicorum—Siscia, v najnovjšem času pa tudi cesta Bratstva in enotnosti.

Na tem mestu nima smisla ponavljati značaj dejstva o velikosti virskega mesta, o njegovi lokaciji, o številu in razprostranjenosti njegovih gomil. Omenim naj le, da v primeru Stične manjka eden od značilnih elementov halštatske naselbinske kulture, to je reka, ki jo poznajo tako najdišča svetolucijskega kroga kakor tudi večina dolenjskih najdišč.

Zdi se, da je prehod čez vodo igral pomembno vlogo pri kultu pokopavanja in je pomenil nekaj podobnega, kot v grški mitologiji prehod čez reko Stiks, ki ločuje svet živih od Hada — sveta mrtvih. Toda pokrajinske značilnosti tako v okolici Magdalenske gore pri Grosupljem, kakor pri Stični so take, da ni večjih voda, ki bi razmejevale bi-

vališča živih (torej gradišče — cvinger) od območij z nekropolami. Res pa zahodno pod virskim mestom izvira potoček Vir, po katerem ima kraj tudi ime. Na franciscejskem katastru je zabeleženo ime Vejar, kar je inačica besede bajer (ribnik)⁴ in kar nakazuje možnost, da je nekoč izvir bil umetno pregrajen ali reguliran.⁵ Tudi na vzhodnem podnožju vzpetine z gradiščem je ostanek nekdanjega živega izvira — kraška vrtača Loka z Lisičjo luknjo. Ob deževju teče voda od Loke in od vzhodnega gradišča (Sv. Miklavž) skozi Glogovico in dalje do avtoceste, kjer ponikne.⁶ Vendar potoki ob vzhodnem virskega gradišča verjetno niso imeli druge vloge kakor to, da so dajali vodo ljudem in živini in bi brez njih gradišče prav gotovo ne nastalo na tej lokaciji.

Poleg žive vode so bili dejavniki lokacijske izbire podobni tistim, ki so na splošno veljali v halštatski naselbinski kulturi na naših tleh: za poljedelstvo primerno območje — polje, nad katerim se dviga pred napadi razmeroma varen grič. Virski cvinger je imel to lastnost, še posebej, če je bila njegova obramba povezana s strateško točko na Gradišču severno od njega. Prometna pot med Ljubljansko kotlino in Panonsko nižino, ki je potekala v bližini vseh večjih gradišč dolenjske skupine razen Vač in Podzemlja, pa je bila četrti lokacijski dejavnik.

Še beseda dve o naselbinski zasnovi halštatske Stične. Izkopavanja so pokazala, da gre za tip »dvodelnega« gradišča, kjer je na najvišjem mestu severnega dela še posebej utrjena točka (glej priloženo skico po S. Gabrovcu!). Kakšna je bila notranja ureditev gradišča, še ni povsem jasno. Prav tako ni obdelano vprašanje, kakšna logika je vladala pri namestitvi gomil pod gradiščem. Že smo rekli, da v tem primeru ni mogoče govoriti o vzorcu gradišče — reka — grobišče. Zdi se, da so gomile tukaj razvrščene kratko malo vzdolž glavne poti, da se torej podrejajo podobnim zakonitostim kot kasnejše nekropole iz obdobja rimske antike.

Znano je, da se halštatska naselitvena tradicija na Dolenjskem ni pretrgala s prihodom Keltov v latenskem obdobju, temveč šele, ko so ozemlje današnje Slovenije zasedli Rimljani. Arheološka izkopavanja v Stični⁷ so pokazala podobno sliko: naselbina je živela naprej (čeprav so v 3. stoletju podrla njeno obzidje, ki je bilo ob koncu latenske dobe verjetno spet obnovljeno) vse do pri-

hoda Rimljanov. Virsko gradišče je bilo v rimskem času opuščeno, vendar najdbe pričajo, da je bila njegova neposredna okolica — natančneje njen nižinski del — tudi v tem času dokaj gosto poseljena.⁸ Zdi se, kot da so zavojevalci prisilili staroselce, da zapuste težje obvladljive naselbine na gričih in se presele v doline, kjer jih je bilo lažje nadzorovati.

Gospodarsko osnovo življenja na nižjih legah je dajalo poljedelstvo, ki je nedvomno obstajalo že v prejšnjih obdobjih, poleg tega pa tudi imperialna cesta Emona—Siscia, ki je v grobem sledila smeri starejših poti daljinskega značaja. V obravnavanem območju je cesta potekala takole: Stari trg (Višnja gora)—Zgornja Draga—Spodnja Draga—Hudo—Stranska vas—Ivančna gorica (Mleščevo)—Mrzlo Polje—Rogovila—Studenc—Glogovica—Radohova vas—Cesta.⁹

Kot smo že rekli, je rimska cesta iz 30. let našega štetja bila zgrajena približno v trasi kasnejše avtomobilske ceste (v območju, ki ga tukaj obravnavamo, dejansko na odseku Stari trg—Rogovila, od tu dalje pa približno po trasi železnice, torej od Rogovile do Glogovice in Radohove vasi).

Na trasi od Starega trga do Malega Hudega predvidevamo lokacijo rimske menjalne postaje Acervo,¹⁰ ki jo navaja Tabula Peutingeriana (18 milj od Emone in 46 milj od Neviodunuma). Obstoj cestnega križišča, kjer bi bila logična tudi postaja, dokumentirata rimska miljnika.¹¹ Tukaj se je glavni cesti priključila njena »variantna« (obvozna) vzporednica, ki se je odcepila pri Cikavi in je vodila preko Grosupljega, Gatine, Žalne, Kriške vasi in Zavrtač. Na istem kraju je moral biti tudi odcep pomembne stranske ceste proti Krki (mimo Mleščevega, Gorenje vasi, Kompolj in Valičine vasi)¹² in na sever proti Stični.

Čeprav poznamo le posamezne delce naselitvene zgodovine naših krajev in na večino vprašanj nimamo pravih odgovorov, ni mogoče prezreti določene kontinuitete v naselbinski kulturi prazgodovine, antike in srednjega veka. To dokazuje tudi primer krajev, kot sta Stična in Šentvid, kjer je v območju nekdanjega halštatskega naselbinskega središča v zgodnjem srednjem veku nastalo novo središče, tako imenovana prafara. Poleg pravkar omenjenega primera sta zgovorni še naslednji dvojici halštatskih gradišč in prafar: Magdalenska gora—Šmarje in Šmarjeta—Bela cerkev. Kot prafara je slednja najstarejša. Šmarska fara je v virih prvič izpričana leta 1228, šentviška pa sto let prej, leta 1136, v zvezi z ustanovitvijo stiškega sa-

mostana. Sklepamo pa lahko, da v tem času ni bila šele ustanovljena in tako ni mnogo mlajša od tiste v Beli cerkvi. Možna je domneva, da je bila ta prafara ustanovljena 11. stoletja, ko so oglejski patriarhi pospeševali čaščenje sv. Vida kot nadomestilo za kult slovenskega poganskega boga Svetovida. Razmeroma zgoden nastanek mreže prafar na Dolenjskem pa dokazuje, da je naselitev v teh krajih že bila razmeroma gosta in da je bila hkrati zastavljena tudi fevdalna organizacija tega ozemlja.

Drugo pomembno dejanje v naselitveni zgodovini širšega prostora Dolenjske pomeni ustanovitev stiškega samostana (1136). Cerkev in še posebej redovi so bili poleg fevdalnih rodbin, ko so Višnjegorci in Spanheimi, nosilci fevdalnega družbenega reda v teh krajih. Podobno, kot so Spanheimi ustanovili cisterijanski samostan pri Kostanjevici iz političnih in gospodarskih ozirov (leta 1234), so sto let pred tem gospodje Višnjegorski iz slavnega Heminega rodu darovali zemljo in pripadajoče gospostvo Sitik oglejskemu patriarhu Peregrinu, da bi tu ustanovil cisterco po zgledu samostana Citeaux v Burgundiji. Prvi menihi so na Dolenjsko prišli iz samostana Runa (Rein) pri Gradcu in so se menda nastanili najprej v Šentvidu, od koder so vodili gradnjo stiške cisterce.¹³

Očitno je Šentvid skupaj s šentviško cerkvijo starejši od stiškega samostana in je v času njegove ustanovitve (torej v 30. letih 12. stoletja) bil, danes bi rekli, kraj s pomembnimi centralnimi funkcijami.

Omenili smo že, da je bil Šentvid sedež ene najstarejših prafar na Dolenjskem, poleg tega pa je imel tudi vlogo tržišča oziroma kraja z določenimi funkcijami, kot so tedenski sejmi. Ni popolnoma jasno, kakšne so poleg pravice do sejmov bile še druge trške pravice kraja. Listina iz leta 1475 izpričuje, da v tem času Šentvid ni imel niti trškega sodnika niti sveta niti pečata in je upravno in sodno sodil pod Višnjo goro.¹⁴ Možno je, da je Šentvid te pravice včasih imel, pa mu jih je cesar Friderik odvzel, ker je hotel okrepiti svojo na novo ustanovljeno mesto Višnjo goro. Šentvid je leta 1431 omenjen kot trg, ki da je imel lastni pečat, sodstvo in tri sejme letno.¹⁵ Vsekakor tudi toponim »Stari trg«, ki je ohranjen za osrednji del kraja — torej za sklenjeno pozidano tržno ulico ob cerkvi sv. Vida in za njeno zaledje — govori v prid tezi, da Šentvid ni bil navadna vas, temveč naselje s staro tržno pravico. Po S. Mikužu¹⁶ navajam še nekaj zgodovinskih podatkov o Šentvidu:

— leta 1360 si je vojvoda Rudolf Habsburški v Šentvidu postavil svoje dvorno taborišče, kjer je sprejel kranjske stanovne. Iste ga leta so se ljubljanski trgovci nanj obrnili s prošnjo, naj prepove nedeljske sejme v Šentvidu, ki jim kvarijo zaslužek. Posledica je bila, da je vojvoda povsod na kmetih prepovedal nedeljske sejme;

— leta 1389 je bila šentviška fara inkorporirana stišskemu samostanu;

— leta 1419 je omenjen *dvor* v Šentvidu;

— leta 1475 listina, ki *omenja* šentviške trške pravice;

— leta 1478 je cesar Friderik odvezl Šentvidu tri sejme in jih prestavil v Višnjo goro;

— leta 1518 prodan *dvor* v Šentvidu stavba se je z enim zidom dotikala hiše čevljarkega mojstra, z drugim pa je gledala na trg);

— leta 1591: Šentvidu je bila dovoljena pravica na nov tedenski sejem.

V luči teh zgodovinskih dejstev poskušajmo analizirati naselbinsko zasnovo Šentvida. Prva ugotovitev je, da glede na odnos med staro deželno cesto Ljubljana—Novo mesto in Šentvidom lahko sklepamo, da je Šentvid starejši od cestne poteze. Jasno je, da je prvotna cesta šla skozi samo naselje — šele ob regulaciji cestne trase (v 17. ali v začetku 18. stoletja?)¹⁷ so speljali »bližnjico« po polju pod Šentvidom. Pri tem pa se je seveda cesta prilagajala legi naselja in ne obratno.

Če pregledamo tloris kraja, opazimo, da ga sestavljajo tri ključne sestavine: župna cerkev, obdana s pokopališčem, stoji na vrhu vzpetine. Tik pod njo v smeri vzhod—zahod poteka tržna ulica, ob kateri stoje trške hiše, na severovzhodnem pobočju vzpetine nad Šentviškim potokom (Maklenkom) pa so v prostorsko bolj naključno razporejeni gruči postavljene domačije kmečkega značaja. Ob tem lahko postavimo tudi domnevo o časovnem zaporedju, v katerem so nastali omenjeni trije prostorski deli Šentvida: najstarejše je naselbinsko jedro z gručasto vaško zasnovo in je kot kmečko naselje vezano na tekočo vodo Maklenka. Predvidevamo, da bi njegovo jedro lahko nastalo že v času prve slovenske, vsekakor pa predfevdalne naselitve (to je pred 10. stoletjem).

Ob tem prvotnem naselitvenem jedru so v času, ko je Oglej v naših krajih organiziral mrežo prafar,¹⁸ na vzpetini nad vasjo zgradili cerkev sv. Vida. Tako njen patroncij, kakor tudi dejstvo, da je bila sedež prafare, govori o njeni starosti — dejstvo je še podkrepljeno z romanskimi arhitekturnimi ostanki v sami cerkveni zgradbi. Pri tem se je ohranila še ena arhaična poteza, ki jo red-

ko srečujemo pri večjih naseljih; okrog cerkve je namreč še vedno pokopališče, obdano s pokopališkim zidom, ki fizično ločuje cerkveni areal od živega naselja.

Obzidava tržne ulice je resda urbanski element tega naselja, vendar ob rustikalnih arhitekturnih značilnostih, ki sicer izvirajo iz 19. stoletja, v zasnovi kaže tudi nekaj posebnosti: na tržno ulico vezana parcelacija namreč ni tako pravilna, oziroma bolj rečeno ni sestavljena iz za srednjeveška mesta in trge značilne lamelne parcelacijske mreže, kot bi pričakovali. Nastavke takšne parcelacije sicer opazimo in to predvsem na severnem obrobju trga (kjer so celo vidni ostanki nekdanje arhitekturne zasnove s hišami, katerih slemenena so na ulico pravokotna), manj razvita je na njegovem južnem obrobju. Značilno pa je, da je tržna ulica podaljšana proti vzhodu in to skoraj do potoka, kjer se povezuje s prečno potjo »vaškega« dela Šentvida. Takšna zasnova šentviškega Starega trga daje slutiti, da je bila naselbina (natančneje njen trški del) sicer zastavljena kot bolj pravilno zasnovan kraj trškega značaja, da pa njena izgradnja ni bila speljana do konca, da je Stari trg pač zakrnel, še preden se je prav razmaknil.

Vrsta skromnejših hiš ob trgu tik pod pokopališkim zidom pa predstavlja zametek tradicionalnih revnejših mestnih četrti, kakršno so poznala večja mesta na svojem zunanjem obrobju, torej pasu ob mestnem zidju, in je v tem sorodna na primer Tavčarjevi ulici v Kranju, Šolski ulici v Novem mestu ali Gubčevi in Kocljevi ulici v Celju.

Pri Šentvidu obstaja nepojasnjeno še vprašanje lokacije v virih omenjenega *dvo*ra. Ali je šlo za dvor višnjegorskih ministerialov, ki je bil z izumrtjem tega fevdalnega rodu odtujen iz prvotne posesti?¹⁹ Vir izrecno govori o tem, da je bil z enim zidom dvor obrnjen v trg, medtem ko se je z drugim zidom (verjetno požarnim), naslanjal na sosednjo hišo. Torej je moral imeti vogalno pozicijo. Franciscejska katastrska mapa prikazuje le eno lokacijo, ki bi prišla v poštev: Vidgarjevo posestvo na zahodnem robu naselja. Je morda na tem mestu treba iskati izginuli dvor? Ker ne poznamo stavbne zgodovine Vidgarjevega posestva (nedvomno je pač obstajalo v času nastanka franciscejskega katastra, torej v letu 1825), je to lahko le zelo megljena domneva. Vsekakor pa je zahodni del Šentvida prostorsko drugače organiziran od Starega trga na nasprotnem obrobju cerkvenega areala. Nekoliko dlje smo se pomudili pri oblikovni zgradbi

Šentvida, ker je v tem oziru pač najbolj zanimiv kraj v obravnavanem območju.

Stična predstavlja zanimivost drugačne vrste: v njej je seveda najpomembnejši kompleks cistercianskega samostana. Njegova stavbna zgodovina in arhitekturna vrednost sta znani,²⁰ zato tega ne bomo ponavljali. Omenimo naj le dve dejstvi: prvo je povezano s civilizacijsko vlogo zgodnjih samostanskih ustanov: samostanska kultura je v svoji prvi fazi (pri nas torej od 11. do 13. stoletja) slonela predvsem na samostanih starejšega tipa. V zahodni Evropi (točneje v Italiji) se je v prvi polovici 13. stoletja začela razvijati nova vrsta redov, tako imenovanih beraških redov, ki so imeli svoje sedeže v mestih in so bili prilagojeni mestnemu načinu življenja. V nasprotju z njimi so bili starejši redovi, kot so benediktinci, cistercijani in kartuzijani, organizirani po zgledu predurbanskih oblik družbe: samostane so gradili v odmaknjenih krajih, njihovo gospodarstvo je temeljilo na poljedelstvu, skratka, bili so kolonizatorji »terre vergine« in organizatorji zgodnjega fevdalnega načina proizvodnje. Poleg tega, da so širili krščanstvo, so gojili na antičnih temeljih slonečo omiko, kar velja tudi za naselbinsko zasnovo teh samostanov, ki po eni strani izhajajo iz tradicij antičnih vojaških taborov in mestnih kolonij, po drugi pa je sorodna velikim »villae rusticae«, vsidranim v poljedelsko pokrajino. Vse te ugotovitve veljajo tudi za Stično, ki je bila tako po velikosti, gospodarski moči kakor tudi po arhitekturni kvaliteti enakovreden člen srednjeveške evropske kulture.

V primerjavi s samostansko Stično²¹ je vas ob njej v celoti podrejena samostanu: na prostor pred samostanskim vhodnim traktom se stekajo vse poti, v širši in ožji okolici so posejane kapelice in druga znamenja, ki so priče samostanske prisotnosti (tako smo že omenili znamenja opata Lovrenca v Ivančni gorici), toponimi in ledinska imena prav tako opozarjajo na samostan in nanj vezano gospodarstvo (Nograd, Pungart, Kurja vas, Svinjska vas, Marof — tudi Trebež in Na lazu smemo povezati s krčenjem gozda za potrebe samostanskega gospodarstva). Sicer pa je po franciscejskem katastru sama vas Stična obsegala le nekaj gručasto razporejenih hiš na stičišču vaških poti, medtem ko je Gaberje imelo hiše razporejene predvsem vzdolž ceste proti Metnaju.

Rečemo lahko, da je večina vasi v obravnavanem območju gručastega tipa: poleg jedra Stične, Petrušnje in Pristavlje vasi še

Vir, Malo Hudo, Stranska vas, Studenec in Mleščevo. Širša okolica Stične ne pozna vrstnih vasi, iz česar bi lahko sklepali dvoje: naselbinska zasnova omenjenih vasi je nastala že v obdobju pred načrtno fevdalno kolonizacijo, za katero je značilen prav vrstni tip vasi. In drugič: stiški samostan kot fevdalno zemljiško gospostvo očitno ni na novo organiziral prostorske zasnove vasi, temveč se je oprl na obstoječo mrežo in prostorsko organizacijo naselij in jo nadgradil.

Ostane nam še, da na hitro pregledamo, kakšna je prostorska zasnova Ivančne gorice. Ivančna gorica je fenomen »posebne vrste«, saj gre za naselje, ki je nastalo šele v zadnjih dvajsetih letih. Če je naš urbanizem vsaj delno ponosen na Novo Gorico in na Velenje, pa popolnoma molči o primerih, kot so Ivančna gorica, Grosuplje, Domžale..., čeprav so tudi ti kraji v resnici nastajali na podlagi urbanistične dokumentacije in so skupaj z reprezentančnimi novimi mesti hočeš nočeš prav tako proizvod naše sodobne prostorske prakse.

Ivančna gorica je dobila ime po gozdna ti vzpetni — torej po izvoru ni krajevno, temveč ledinsko ime (kot še toliko drugih krajevnih imen, ki so bila prevzeta iz imena za zemljišče — npr. Poljane, Moste, Prule, da naštejemo le nekaj ljubljanskih primerov). Do leta 1945 Ivančna gorica statistično sploh ni obstajala — tako se je imenoval le zaselek z nekaj hišami ob stari cesti Ljubljana—Novo mesto. Postaja je nosila napis Stična in ves predel današnje Ivančne gorice severno od železniške proge so prištevali k Stični (podobno kot že sedaj zaselek ob železniški postaji Šentvid sodi k temu kraju). Južni del Ivančne gorice je sodil h kraju Mleščevo. Takšna razdelitev je še danes ohranjena v razmejitvi na katastrske občine: severna polovica Ivančne gorice je v k. o. Stična, južna v k. o. Gorenja vas. Statistično je Ivančna gorica postala naselje šele po letu 1945, njen pravi razvoj pa se je pričel po letu 1956, ko so tukaj zgradili priključek na cesto Bratstva in enotnosti. Gradbeni »boom« 60-tih let, ko so v Sloveniji pričele rasti zasebne hiše kot gobe po dežju, je zajel tudi Ivančno gorico: v tem desetletju se je število hiš v kraju podvojilo.²³ Danes je Ivančna gorica raztegnjena na vsem prostoru med starimi naselji Malo Hudo, Stranska vas, Mleščevo, Vrhpolje in Studenec.

Podobno stihijsko rast sta v zadnjih desetletjih doživela tudi Šentvid in Stična. Tako kot večina ruralnih in polruralnih naselij pri nas sta se širila na račun razpršene gradnje zasebnih stanovanjskih hiš predmestne-

ga videza, s katerimi so pozidovali predvsem prostor vzdolž prometnic. Tako je v Šentvidu ob cesti proti železniški postaji že med obema vojnama nastala vrsta hiš z značilnim imenom Zadolžna vas. Po vojni so največ gradili ob cesti proti Grižam in proti Radohovi vasi. Ko je bil zapolnjen prostor ob »glavnih« vpadnicah, so prišle na vrsto tudi druge cestne povezave. Podobna ocena velja tudi za Vir in za Stično.

Naj sklenem: s stališča zgodovine naselbinskih oblik sta Šentvid in Stična zanimiva zato, ker se tudi pri njiju potrjuje teza o zgodovinski kontinuiteti naselbinske kulture pri nas. Čeprav smo v razpravi obravnavali majhen prostorski izsek, vidimo, kako so naselja v njem tipološko raznovrstna in razmeroma stara. Tipološka raznovrstnost sicer ne presega osnovnega tipa ruralne naselbine, vendar ima zgovorne variacije. Pri Stični gre za kombinacijo treh, v osnovi ruralnih naselbinskih prvin: samostana, vasi ob njem in ruralnih zaselkov v okviru samostanske posesti. Šentvid pa je primer manjšega trga oziroma ruraliziranega trškega središča sredi prav tako kmečke okolice.

Šele najnovejši razvoj je pričel zabrisovati prej jasno določljive naselbinske poteze posameznih krajev, ki se vse bolj izgubljajo v poplavi periurbanizacije. Ivančna gorica je njen »najlepši« zglede: naselje je le bolj ali manj naključen skupek stavb brez pravega središča, brez naselbinskega koncepta in brez lastne fiziognomije.

OPOMBE

1. O njem in o ljudskih pripovedkah, povedanih z njim, je pisal Jurčič. Cf. J. Jurčič: »Mogile pri Virji in narodna pravljica o njih«, Slovenski glasnik, Celovec 1866, str. 138—141. Jurčič je seveda virski cvinger in gomile pod njim pripisal našim, slovenskim prednikom. — 2. S. Gabrovec: »Naselitvena zgodovina Slovenije v halštatskem obdobju«. Arheološka najdišča Slovenije, Ljubljana 1975, str. 56. Izračun temelji na upoštevanju števila družinskih gomil. — 3. Prav tam, str. 59. — 4. I. Pirkovič: »Crucium«, Situla, Ljubljana, št. 10, 1968, str. 31. — 5. Najverjetneje je, da bi bil potok spremenjen v ribnik za potrebe stiškega samostana, čeprav obstaja možnost, da bi bil reguliran že kdaj prej. — 6. Krajevni leksikon Slovenije, II. zvezek, Ljubljana 1971, str. 147. — 7. S. Gabrovec s sodelavci: »Prvo poročilo o naselbinskih

izkopavanjih v Stični«, Arheološki vesnik, št. 20, 1969, str. 177—196. — 8. »Naselitvena zgodovina Slovenije v latenskem obdobju«, Arheološka najdišča Slovenije, str. 63. — 9. ANS, str. 101. — 10. Acervo v latinščini pomeni »pri gomilah« — torej nekje v bližini halštatske Stične — glej F. Ljubič: »Rimske ceste na območju sedanje občine Grosuplje«, Zbornik občine Grosuplje, IX, 1977, str. 128. — 11. Prvi je bil najden v bližini današnje železniške postaje Ivančna gorica; najdišče je v arheološki literaturi znano pod imenom Hudo, oziroma Malo Hudo (ANS, str. 85). Miljnik ima dobro ohranjen napis, ki označuje razdaljo 44 milj od Nevidunuma. Postavljen je bil v času cesarja Antonina Pija, v letih 139—140. Ni bil najden ob samem cestišču, ker je bil v prevrnjeni legi; verjetno so ga le pahnili s ceste. Drugi miljnik danes stoji na kržišču stare ceste Ljubljana—Novo mesto in ceste proti Stični (torej v Ivančni gorici), njegov napis pa so uničili, ko je stiški opat Lovrenc v 16. stoletju dal vanj vklesati nov napis. — 12. Prav tam, str. 127. — 13. Zgodovinske vire za Stično je zbral in komentiral Metod Mikuž, cf. Vrsta stiških opatov, inavguralna disertacija, Ljubljana 1941, in Topografija stiške zemlje, Ljubljana 1946. Po njem jih povzemajo drugi pisci o tej problematiki, kot so M. Zadnikar, S. Mikuž, J. Mlinarič itd.; F. Kos, Gradivo IV., št. 130. — 14. S. Mikuž: Umetnostnozgodovinska topografija grosupeljske krajine, Ljubljana 1978, str. 349; listina 1475 I. zv. MMVK 13, 1900, str. 137—138. — 15. Krajevni leksikon Slovenije, II, str. 153, vendar brez omembe vira, tako da podatka ni mogoče preveriti. — 16. S. Mikuž, op. cit. str. 349—352. — 17. Florjančičeva karta vojvodine Kranjske iz leta 1744 že prikazuje cesto, ki poteka pod Šentvidom. — 18. Ta dejavnost je dosegla višek v 11. stoletju, ko so oglejski patriarhi postali tudi posvetni gospodarji slovenske marke. — 19. V letu njegove zadnje omembe je zamenjal lastnika. — 20. Pregled domače literature o Stični podaja S. Mikuž. Topografija grosupeljske krajine, pregled tujih del, ki se dotikajo Stične pa je pripravil M. Zadnikar: »Stična in cistercijska romanika«, Varstvo spomenikov, XI, 1966, str. 93—99. — 21. Jože Kastelic izvaja ime iz slovenske besede Žitič, sin Žitka, kar da v nemški transkripciji v viru sporočeno ime Sittich oz. Sitik. Cf. J. Kastelic: »Nov tip halštatskega diadema v Sloveniji«, Situla, št. 1, 1960, str. 4. — 22. Tudi današnje Grosuplje, ki je nastalo z združitvijo s Stransko vasjo, je bilo do pred kratkim razdeljeno na dve katastrski občini. Tukaj so mejo k. o. premaknili, medtem ko je Ivančna gorica še naprej razpolovljena. — 23. Krajevni leksikon Slovenije, II, str. 132, vendar je navedeno le število prebivalcev, ne pa število hiš. Glede na podatke o številu prebivalcev lahko sklepamo, da je bilo leta 1961 v Ivančni gorici okrog 80 hiš, deset let kasneje pa okrog 150 hiš.